

ACC. N:R M. 14887: 1-24

Landskap: *Västergötland* Upptecknare: *Walter Larsson, Hälsjö*
Härad: *Kind* Berättare: *Emil Pettersson*, "
Socken: *Hälsjö* Berättarens yrke: *lantbruk*
Uppteckningsår: *1960* Född år *1878* i *Hälsjö*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

*Fol och andra finrum. s. 1-24.
(en del skisser o. teckningar ingår i uppt.)*

LUF 112

26/2-60

Sal, Andra Finrum.

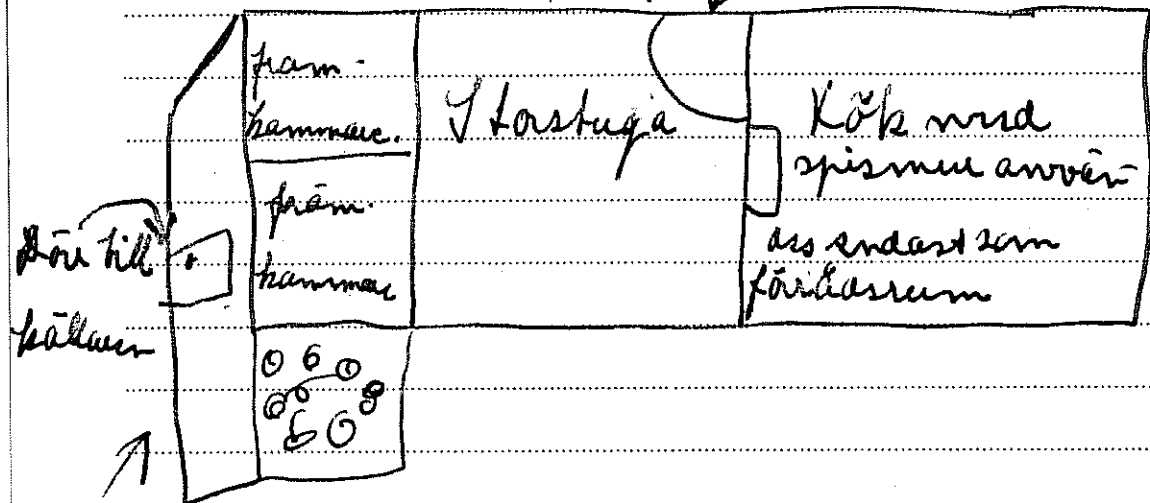
Denna beskrivning avser bopingshuset på gården Bäck 1/4 i Håksviks socken på Alvsborgs län. Den är en gammal släktgård bebyggd på 7 generationer. Uppfacknamnet är den älskade i rakt nedstigande led.

Salens Tillkomst.

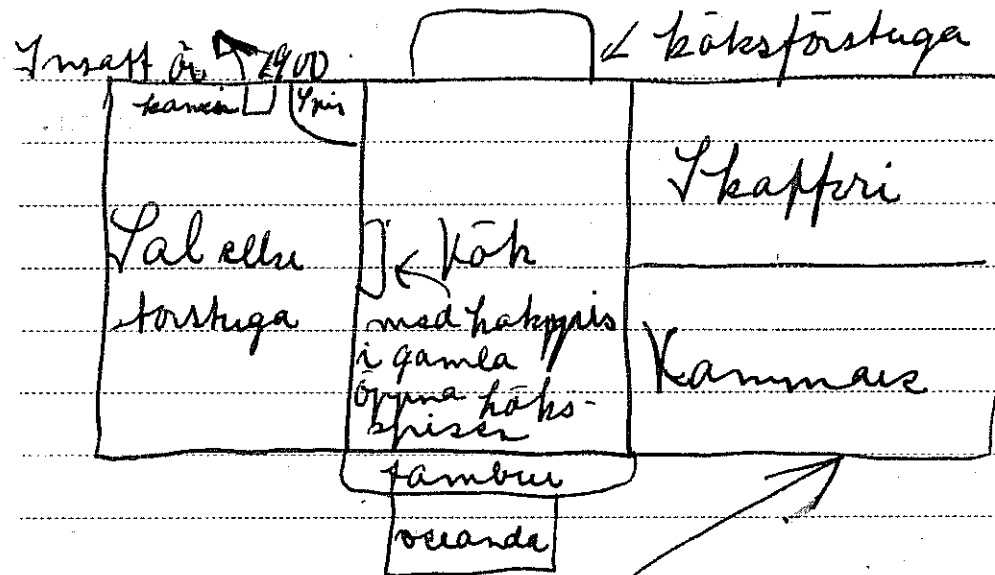
År 1759 är värdt nuvarande bostads-
hus uppfört. Det är byggt av timmer
och utom på brädfodrat och rödmå-
lat. Den stora muren mitt i huset
är av gråsten rappad med kalk och
har varit vitkalkad. Vinden ser ut
som den är i rappningen utsatt med

cermet. Golvet är lagda av breda fura-
bräder. Taket är inte spända med
papper utan brädfodrade. Spikarna i
takket är handsmidda. Fluset var från
Lörjan utförd utan något vindskydd.
År 1840 genomgick det en större rena-
ring. I fugan färdrenovering.

Öppen spis ↓

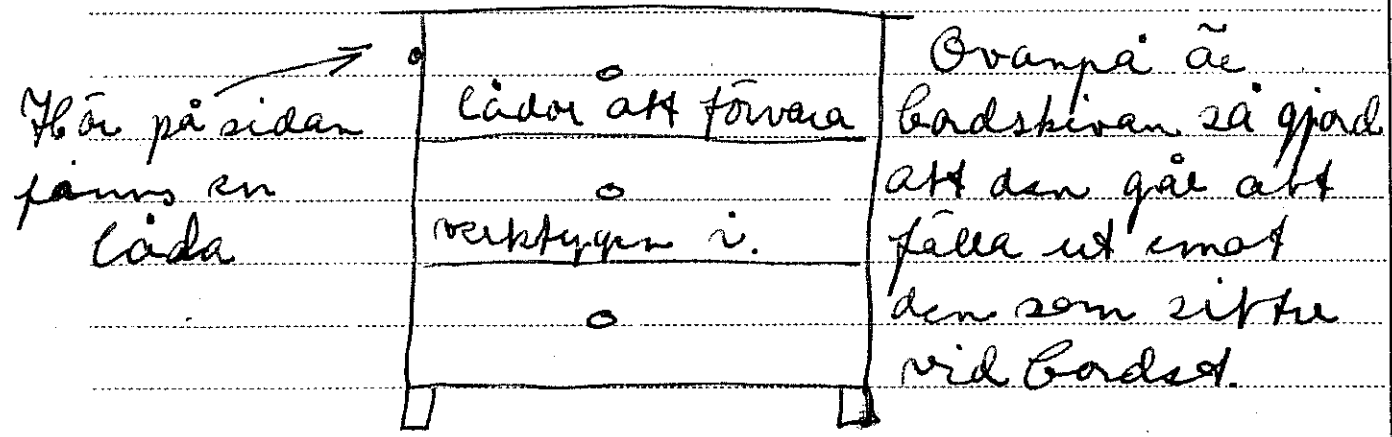

2. Källare och källaren endast under framkammarna!

Vid renoveringen 1840 flyttades alltså de båda framkammarna till husets östra del från den västra. Där blev de till skafferi och sovrum. Dack användes eller insaddes de inte för detta ändamål förrän omkring år 1900. Dessförinnan badde man i storkugan. Där lagades maten i den öppna spisen om nätter

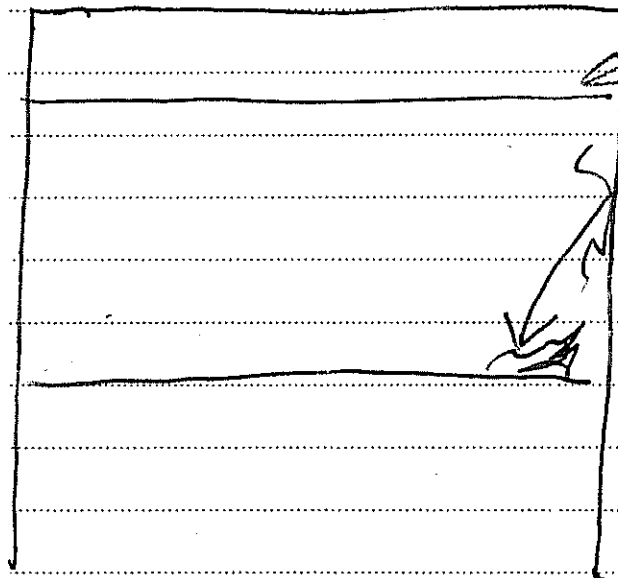
sov man i sängarna som fanns utmed
väggarna. Mattor hade man framme
vid ett av gulfönstren. Vid ett av
fönstren hade min farfar sitt så kallade
"blockbord" där han slätt och lagade
klochor. Det finns kvar här ännu.
Ungefär så här ser det ut.

Stöben är av trä, nerså ritmålad, äldre
omkring hundra år

En gammal dragpista till att förena
dukarna och dylligt i fanns också i
stugan. Mattbords kallades för "mattav-
la" var av omålade bräder. Det var inte
stort omkring en meter långt och cirka
70 cm brett. Benen var starkt grova
och kraftiga. Det var mycket lågt
än sina dubbarande bord. Under bords-
skivan fanns en liten låda, där
det blev för smutsigt skurades det
av med sand och vatten. I stugan
var alltså från 1840 fram till 1900
det som där man både åt, vilade i
arbetade, något finrum eller så fanns
inte. Det så kallades köket, an-
vändes vid slakt och trätt. Man
lag in grisarna där slaktade och
skällade dem. Där fanns en öppen

spis i vilken man värmdes vatten vid
slakt och frätt. I de dittflyttade
pannkamrarna förvarades bländen
diverse handelsvaror saltat och
torikat roor. I brudtårens bånden
1885-90 fäst fanns torkad lackkar
torgade fågelår och torkad brax
hängande i faket i kammarn.

Nylle

↳ Eldad den så kallade
"guan" i hökspisen

Inne i spisen finns brandhållare å vilka läses

ordet "Draed"

"Draed"

budet som gjort dem.

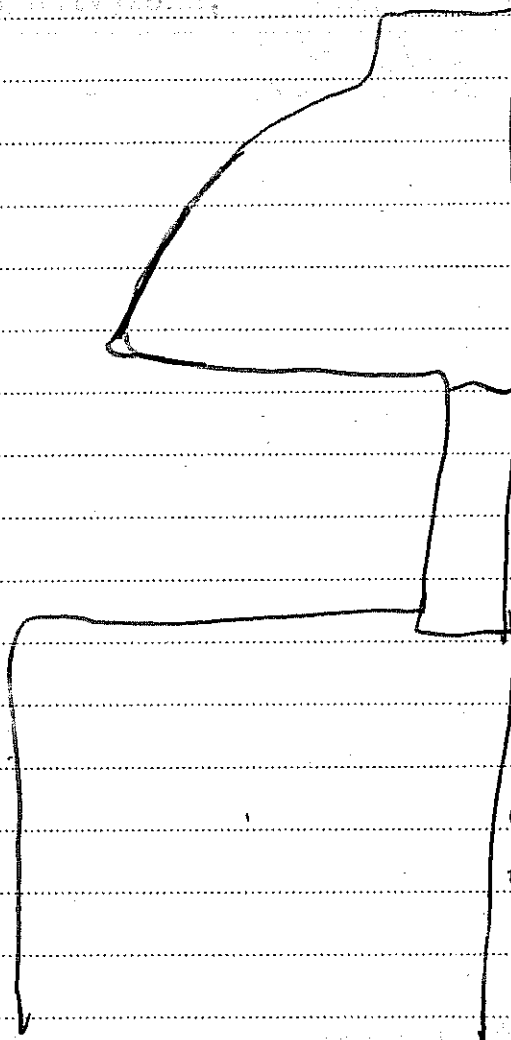
Den öppna spisen

inns i storstugan

åe merad av kolbräda
gästerna och äppel
en fjärdedel

av rummet.

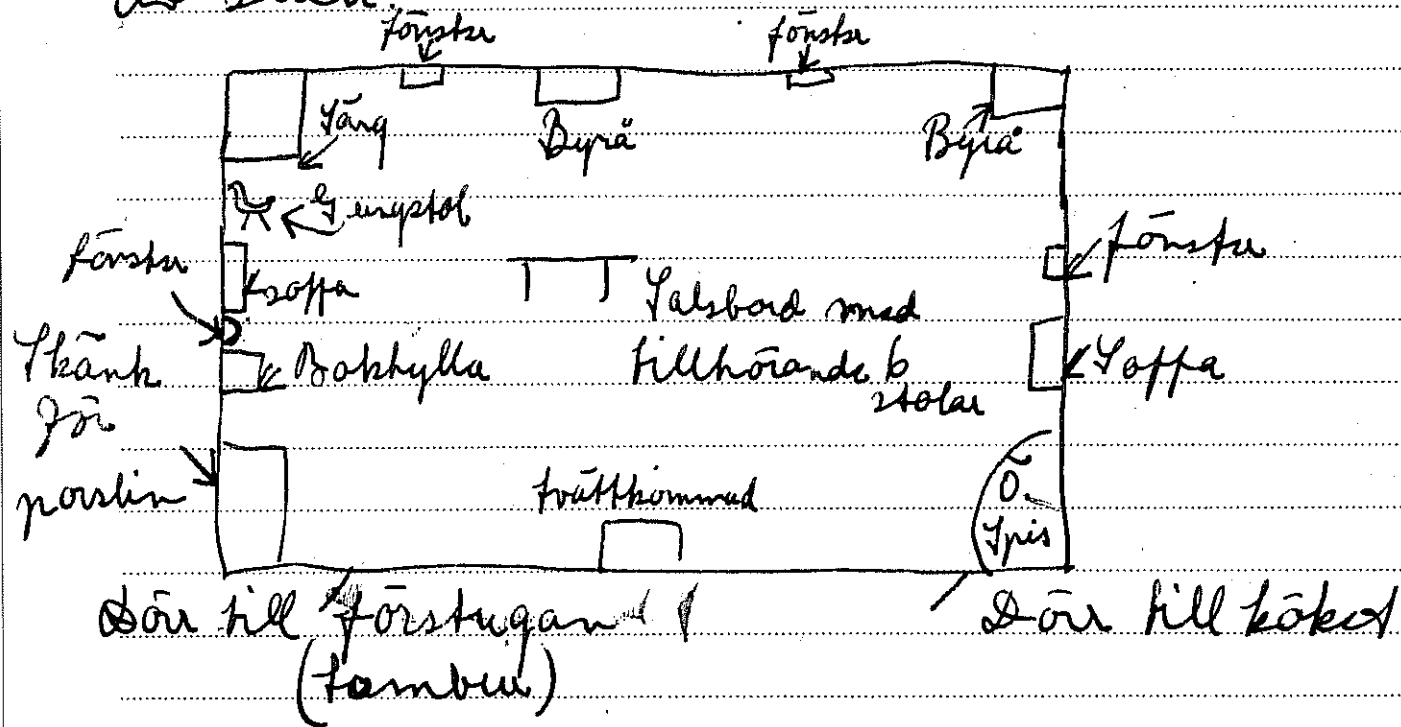
Techniken que ingen rättvis
åt spisen den har i verk-
ligen mycket sköna
linjer!

Ingången till byggnaden utgjordes av den så kallade "kristen". Den var byggd som en utskjutning över förstuga dörren.

Omkring år 1900 genomgick beringshuset ånyo en renovering. Då fick storstugan betäckningen sal. Där lades in nytt golv, omväxlades, sattes på de finaste te-fäpsten som sålufördes på orten, en kamin av järn insattes bredvid den öppna spisen. Två nya sittsoffor av trä tillverkades hemma på gården och brettarna och hans Jar. Ett salbord inköptes på en auktion på Gästet samt även några så kallade oljestyckta tavlor. Dessa föreställde jaktscener med riktiga byten. Två chiffonier beställdes av

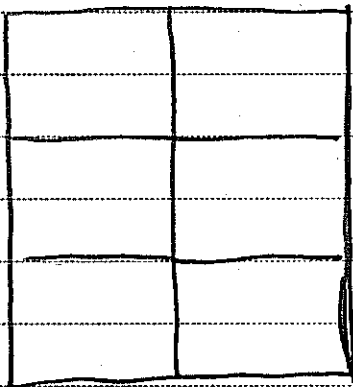
Ortens snickare. Nya pasmattor värdes
till golvet. En stor utdragsäng full
med nya sängkläder ställdes i sitt hän-
ar salen.

9 På golvet under salsbordet låg en
bid laknatta denna lades dit om-

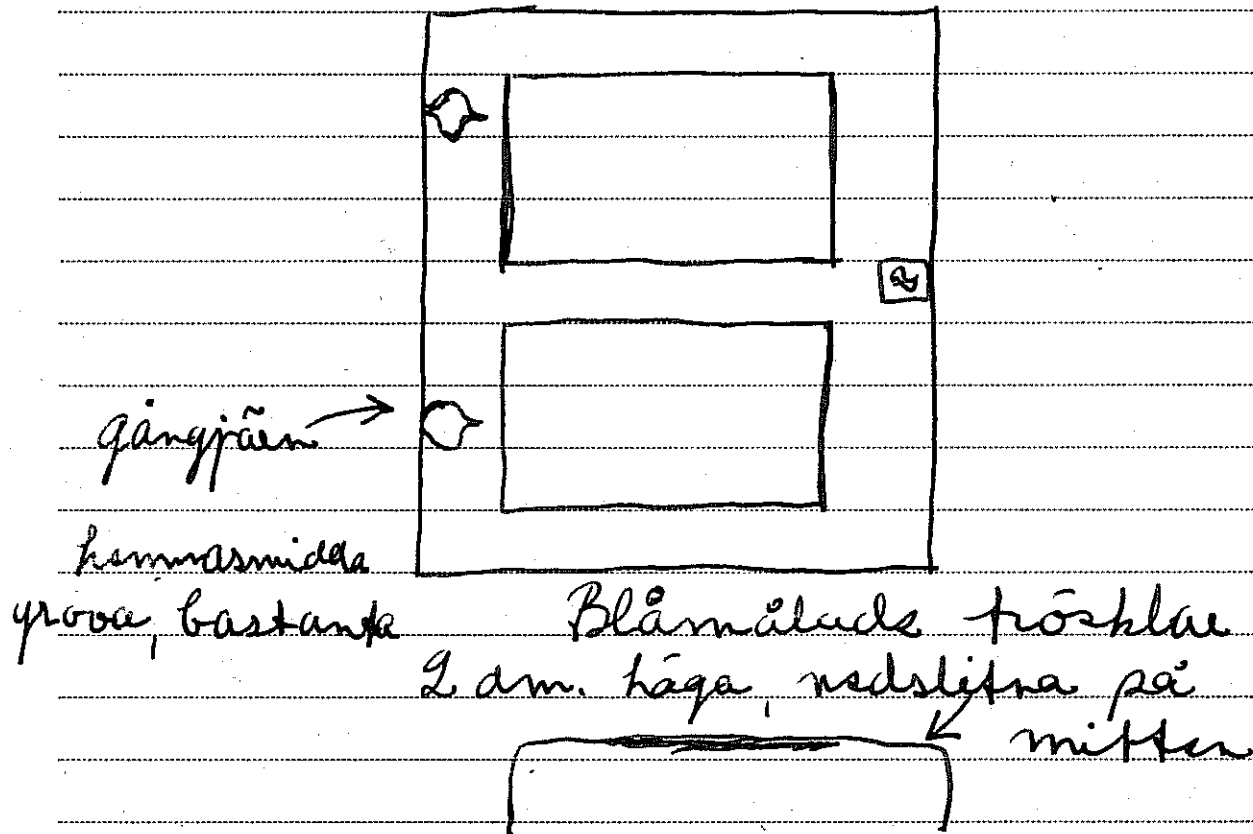
kring 1915. Då värdes åttio nya gång
mattor av hemspunnet och västfärgat
ullgarn. En stor fotolampor att
hänga i taket inköptes 1915. Förut
hade man bara haft en liten lam-
pa att ställa på bordet. Vid Rena-
sningen 1840 hade Breättarens färd
ett fragment av gammal målning på
timmerbågarna. Det var påstänkt färg
utan något annat mönster eller dekorer.
På en granngård Lau i Bäck finns
mönster föreställande blomster på
en gammal Gjalke upp på vinden.
På Håkrvicks Klackergård finns gamla
~~och~~ målningar upp på ett vindrum. De
är utförda av en målare från Grenhult
i Allredaklev någon gång på 1840-talet.
De hemvägjorda sofforna målades också

röd färg av ortens målare. Samtidigt måla-
de han trätakket vitt, fönstus dörrar må-
lades också vita, spisen kritades vit
med krita. De övriga möblerna var be-
lagda med någon slags betsfärg. Fäst
pusslats de nya tapeterna. Dessa var
glansiga med mörk botten.

Ett salufönstus, där finns H 29, trä
på gaveln, ett på sadela sidan.

Dörrarna äro af trä, med så kallade
speglar. Låsarna äro försedda med rätt och
stora nycklar, handtagen äro af mässing
och måste putzas för att blänka vackert.

På chiffonseana lades vita dukar med
hemvikade spetsar. Oransjå ställdes
fotografier vasser med pappersblommor
samt ett par ljusstakar. En 2 dm.
hög fottist löper längs väggarna.

I skänken en skäppliknande möbel med
hyllor förvaras det porstin som inte
användes i vardagslag. En gungstol finns
också i salen. Den ~~är~~ var svartmålad
med gulddekorationer, blev ommålad
1950 med grå färg. Gungstolen ~~och~~ om-
kring 1910 en kyrklig salmål. Orgel
fanns i något lantbrukarhem, piana var
obefintliga annat än i prästgårdar och
på herrgårdar. En hemmagjord orgel
kunde finnas på något ställe. Islamodi-
konet, fiolen och enkeltadiga dragspelen
var i beaktarens ungdom musikinstrument

Mukoäxtarna utgjordes av röda psaluga-
 nior, myrten, salvian och flitiga lisa.
 En spottkopp av trä och blåmålad hade sin
 plats under en soffa. (Spottkopparna var fyllda
 med sand eller häckad isis, den förvaras
 i möbleringen 1950.) De 1900 inköptes två
 blockor ett så kallat gökue och en vanlig
 pordyl. Detta berodde på att Bruåttans
 far, Aug. Petterson, var uumakare så han
 kunde anskaffa dem till någorlunda billigt
 pris. En gammal spegel av trä med mycket
 ålderdomligt glas sitter på väggen mellan
 båda gardfönstren. Gamla vasar och porcelins-
 dackor från år 1840 - 1878 finns ännu
 kvar, de står på spistullen. De var in-
 köpta av hingvandande judar. Bruåttans
 mor blippte av sig sitt långa hår och bytte
 sig till saka för det. Judarna var upp-

håpar so kvinnor, berättaren hade hört att
de använde det till att flåta blackedjor
so. De prydnadsaker man hade förvaka-
des i salen. När berättaren och hans hustru
år 1918 övertog gårdens gjordes inga större för-
ändringar i salen. De fört hemvärda
gärdinorna ersattes med vita trädgårdens
inköpta so pingresande handllmän
eller så kallade kattar. Å 1939 kom
det elektriska ljuset till gårdens. En stor
förändring skedd därmed både utom-
och inomhus. I salen togs den gamla
fotogenlampan bort och ersattes med en
armatur med fyra lampor. Å 1949 övergick
gårdens till ny ägare berättarens måg och
dotter, nuvarande uppfinnaren jag var
enda lärst här på gårdens, därför det
var helt naturligt att jag måste överta

den efter mina föräldrar. I salen och hela
huset för övrigt har fått vara kvar i sitt
gamla skick. År 1957 togs den gamla
pänkaminen ut, den var upphängd och
därför eldfarlig. I stället började vi
äta elda i den öppna spisen. Där
hade inte varit någon eld i den sedan
på 1920-talet. Nya karmatton värdes
till golv. Ett elektriskt värmelement
sattes i salen, det är svårt att värma
upp ett så pass stort och öppet
rum med bara en öppen spis. I salen
har aldrig använts annat än vid högtid-
liga tillfällen. I vardagslag har den
aldrig eldats sedan man slutade
att ha den som vardagsrum omkring
1900. Då blev köket och kammar-
de rum man använde i vardagslag.

Om juleafton äter vi i salen och julebordet
förstås dukat under julnatten. Senna
tradition går tillbaka så långt som beäkt-
ser minnes. Annars användes salen endast
vid bejudningar och dylikt. På samma
när man inte behövt elda, är man
därinne mer. Om någon då kommer
på besök, går vi in åt salen och
dricker kaffe, samt sätta oss och
peata. På vintern eldas den endast
egen om man skall ha något kokas.
Salen här rymmer en 40 till femtio
personer omväxlar ut alla möblerna och
sätta in långbord och bänkar på
bänkar att sitta på. Så gjordes sist
vid beäktarnas och hans hustrus begrä-
ningar. Min mor avled i april och min
far i december 1956. Under beäktarnas

innehåll av gårdens hölls flera födelsdags-
kalas och höstföror här hemma i salen.
Maten dukades fram på det stora ~~gärdet~~
~~bordet~~ mitt på gärdet. Man bjöds att gå
och ta för sig samt sätta sig vid
mindre bord längs väggarna. När det
lämnades med, fick de ta sina tallrikar
och gå ut och sätta sig i köket.
Man förtäggdes alla större fester till någon
restaurang eller bygdegård. När vi gifte
oss år 1949 förlades Bröllopskalaset till
Bygdegården i Buresyd. Det var över
100 personer så det kunde omöjligt
rymmas i salen. Så har det blivit
önskat här på orten att inga större
fester hållas i hemmen. Omkring
år 1940 började man vid kafferepen duka
bordet i köket. Man fick gå dit ut och

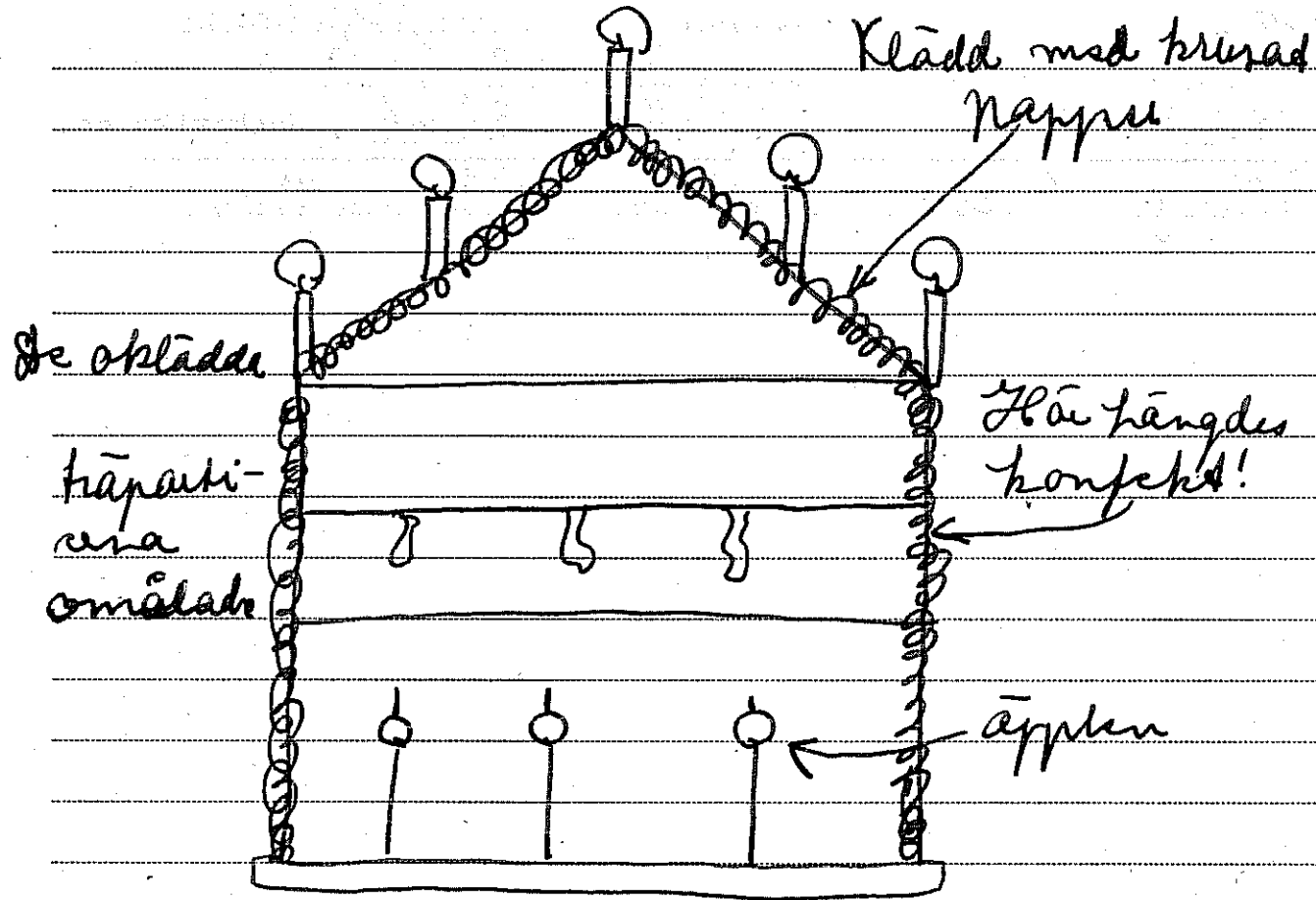
Ta för sig samt sedan gå in och sätta sig vid det stora bordet i salen. Då går man även vid småre middagsbjudningar föllägga själva dukeringen till köket. Som gästhem har salen här alltid fått fungera. Man bäddar i en soffa eller i den stora eftermiddagsängen. I berättelsen berättar spåden en stor vid duk upp i taket vid jul. Denna sed försvann omkring 1895. Vid midsommar sättes in stora lövreskor här och var i salen. Under sommaren spår det alltid löv och blommar i den öppna spisen. Om julen har granen sin plats vid ett av fönstren, den övers hundraåriga "julabägen" bär på salbordet. Något om visor i salen har jag ej hört berättas. Salen skuras till jul och till

midsonnan. Den står städad, och använ-
des endast vid besök. I byalådorna för-
varas dukar och handdukar som inte
används i vardagslag. I skänken förvaras
det bästa porslindet. Bland skänken
finns trä gamla soppkrakar och en
gammal brännvinsflaska samt trä
stora kumpar från 1700-talet. Mina
föräldrar hade köket som sovrum. Där
låg i en utdragssoffa, mor i en säng.
Vi har övergått till att kammaen som
sovrum. Några sängar av den gamla
typen ha inte använts efter 1957. Dock
finns de kvar som ett minne från en
svunnen tid med sina stora fjäder-
bollar. En gammal soffa och säng som
fanns i kammaen slags dock sändes
och sattes med en dubbelbottoman

är 1949. — Talens och bostädernas för-
bättring tillkom när man började kunna
sälja elog vid järnvägsstationerna. Man fick
lätta om kortanta pengar och kunde
unna sig lite mera. På den orten har
det varit sed, att när husförhöret har
kommit till gälden (omkring var 12-13 år)
har en upprustning skett både utom
och inomhus. Då stapelvaras salen om,
nya gärdar köps och allt emuggas upp.
På 1930-talet var det dåliga tider, man kunde
de inte reparera så mycket. År 1938 blev
det åter bättre. Då började man med stor-
reparationer. De gamla murarna revs ut
och värmsledning, gatten och v.c. sattes
upp på gårdarna. Förbildarna till all
modernisering har kommit från huggä-
lar, prästgårdar och städer bondgårdar.

Umgångsvanorna ha blivit annorlunda nu
än för berättarens föräldrar firade aldrig
några födelsedagar. De höll bara ett
kalas om jul för släktingar och
grannar. Alla föräldrar höll en middags-
tjänst på sina jämna födelsedagar
d. v. s. 40 50 60 och 70 år. Men är
kaffereyen den dominerande umgänges-
formen. För på 1890-1930 fallet används
det skamligt att endast undfägnas
med kaffe vid en tjänst. Omkring
år 1935-1940 hörde man talas om att
barnen fick egna rum här på orten. Det
blev i och med att husen renoverades
och det blev värmledning i rummen.
Rummen möbleras numera med soffor
och småbord den stora, tunga matsals-
möbleringen har försvunnit, nu ser man

inte ha några större tillställningar i
hemmen. Förhållandet mellan husbands-
folk och tjänstfolk har blivit familjärt
innan se ner på den andra för att
han har blivit en tjänare. Denna gamla
byggnad som vi nu bebos skall till som-
maren ersättas av en ny. Den har tjänat
många generationer men är nu för dålig
för att kunna repareras och måste
 därför helt ombyggas. Dock skall alla
gamla saker, hur enkla de än är för-
ras med in i det nya huset, för att
då minna kommande generationer
om gånna tiders seder och bruk.
En äppel spis skall monteras i det nya huset,
påminnande så mycket som möjligt om
den gamla år 1759 monterade och år 1960
nedrivna spisen.

"Julabågen" gjord av trä

150 år gammal